

N:o 15.

Ank. till Riksd. kansli den 6 april 1894, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om vissa reformer i afseende på folkskoleinspektionen.

Utskottet har från Andra Kammarerna fått mottaga tre motioner rörande folkskoleinspektionen, nemligen: *Motionerna.*

a) motion n:o 52 af herr *Nils Nilsson* i Skärhus, som yrkar:

»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att till folkskoleinspektörer icke må utses personer, som innehafva presterliga befattningar, utan endast sådana män, som innehafva sådana pedagogiska insigter och äro med folkskolan så väl förtrogna, att en verksam folkskoleinspektion genom dem må kunna utöfvas»;

b) motion n:o 152 af herr *Alfred Kihlberg*, som föreslår:

»att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder böra vidtagas för åstadkommande af en mera verksam och tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen»;

c) motion n:o 156 af herr *Edv. Svensson* i Karlskrona, som hemställer:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes tillse,

dels att folkskoleinspektörsuppdraget icke göres till en bisyssla

vid sidan om annan tjenstebefattning, utan anförtros åt personer, som under den tid de innehafva detta kall odeladt egna sig åt detsamma; dels, och i samband härmed, att till folkskoleinspektörer förordnas personer, som visat sig innehafva den pedagogiska insigt och den på personlig erfarenhet hvilande kännedom om folkskoleundervisningen, att en tillfredsställande inspektion genom dem må kunna utöfvas.

Till stöd för sina förslag hafva motionärerna andragit hufvudsakligen följande:

Herr *Nils Nilsson* i Skärhus: Enligt gällande instruktion åligger det folkskoleinspektör att inom det honom anförtrodda område med uppmärksamhet följa allt, hvad till folkundervisningen hörer, besöka dervarande högre folkskolor, folkskolor och småskolor, inhemta kännedom om dess brister och behof, vaka öfver att gällande författningar rörande folkskoleväsendet efterlefas samt söka befrämja folkskoleväsendets utveckling.

Dessa med flera åligganden äro enligt motionärens åsigt så viktiga och omfattande, att de kräfva inspektörens hela tid och uppmärksamhet, om inspektionen skall bära de frukter, som med densamma åsyftas. Men då af rikets 50 folkskoleinspektörer icke mindre än 42 procent innehafva presterliga tjänster, och en del af dessa presterliga inspektörer innehafva stora och vidlyftiga församlingar, vore det underligt, om icke antingen folkskoleinspektionen eller deras egentliga och viktiga presterliga kall försumrades.

Uti sitt anförande till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891 hade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet erkänt den nuvarande inspektionens svaghet. Särskildt hade anmärkts, att inspektionsresorna företoges planlöst och derigenom medförde mindre gagn, men större kostnad än som vederborde.

Det vore — enligt motionärens mening — icke att undra öfver, att förhållandena vore sådana, då tjenstgörande kyrkoherdar och komministrar, hvilka inom sina församlingar måste sköta expeditionsgörsmål, predikningar och själavårdande verksamhet, utnämnas till folkskoleinspektörer.

Dessa presterliga inspektörers resor måste i allmänhet ställas så, att de kunde återkomma till sina resp. församlingar till expeditionsoch predikodagarne, hvadan de sällan kunde följa undervisningens gång och således icke kunde kontrollera lärarens verksamhet och undervisningssätt samt meddela den ledning, de råd och upplysningar, som inspektionen afser, utan inspektionen komme hufvudsakligen, ja, kanske

uteslutande att bestå deri, att de lemnade mången gång rent af opraktiska föreskrifter om dyrbara anordningar af lokaler och dylikt, som medförde dryga kostnader för församlingarna, utan att folkundervisningen i egentlig mening deraf höjdes; och sålunda föreskrifterna i folkskolestadgan, hvad beträffar lokala förhållanden och orternas tillgångar, långt ifrån alltid beaktades.

Att äfven i afseende på inspektörernas kompetens för sitt uppdrag åtskilligt voro att önska, framginge af ett yttrande i Andra Kammeren den 23 april 1891 af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, som anmärkte, att »med en sådan corps af folkskoleinspektörer, som nu finnes, kan man icke begära af alla dessa, som hafva åligganden af större vikt att fullgöra, att de skola besitta hela den pedagogiska insigt, som är erforderlig för att öfvervaka och rätta en folkskolelärare, som begått misstag. Sådana fall hafva också inträffat, då en inspektör har rättat en folkskolelärare, just der denne handlat fullt rätt.»

Herr *Alfred Kihlberg* (med hvilken herrar Jan Eliasson, K. E. Holmgren och L. P. Mallmin instämt): På det utvecklingsstadium folkskolan nu står är en omorganisation af folkskoleinspektionen af behofvet påkallad. Allmänt förspörjes klagan deröfver, att ifrågavarande inspektion, i hvad den rörer sjelfva undervisningen i skolan, icke är tillfredsställande.

Hittills hafva inspektörerna hufvudsakligen tagit till uppgift att vaka öfver det vederbörande församlingar och skolråd gjort sin skyldighet i afseende på anskaffning af skollokaler och materiel samt att insamla statistiska uppgifter. Numera äro skollokaler och skolmateriel i allmänhet i tillfredsställande skick, och kommunerna hafva för ordnande af sitt folkskoleväsende visat en berömvärd offervillighet. Tiden kan derfor vara inne, då folkskoleinspektionen bör rigtas på sjelfva undervisningen och organiseras med hänsigt dertill. Om inspektören har tid och tillfälle att följa undervisningens gång i skolan så att säga i hvardagslag, skall han bättre än nu är fallet komma i tillfälle att lära känna lärarens eller lärarinnans duglighet. Han skall blifva i tillfälle att lemna råd och ledning åt den oerfarne, nyss från seminariet utgångne och egga den mindre nitiske samt sjelf öka sin egen erfarenhet om huru folkskoleundervisningen för att gifva ett godt resultat bör ordnas.

Men för att åstadkomma en verksam inspektion i nyssberörda syfte torde vara nödigt att till folkskoleinspektörer förordnas äfven sådana personer, som visat sig innehafva pedagogiska insigter och på

personlig erfarenhet grundad kännedom om folkundervisningen, äfvensom att dessa få uteslutande egna sig åt sitt viktiga uppdrag och icke, såsom nu i de flesta fall är händelsen, sköta detta sitt kall som bisyssla vid sidan af en annan viktig embetsbefattning, som tager deras mesta tid och bästa krafter i anspråk, så att endast en och annan dag, ryckvis och utan plan, återstår att egna åt inspektionen, hvilken därför måste forceras, för att flera, ofta från hvarandra aflägsset belägna skolor på en dag skola medhinnas. Det vore därför önskvärdt, om sådana bestämmelser i regel kunde göras gällande, att folkskoleinspektör, som innehar annan embetsbefattning, vore skyldig och berättigad till tjänstledighet från denna sistnämnda befattning under den tid han är folkskoleinspektör, åtminstone under de månader af året undervisningen i folkskolorna vanligen pågår.

Äfven i andra afseenden är säkerligen omorganisation af folkskoleinspektionen behöflig för att uppnå det omordade syftet, ehuru meningarna om sättet kunna vara mycket delade.

Herr *Edv. Svensson* slutligen erinrar derom, att de första formliga förslagen om inrättande af en folkskoleinspektion i vårt land framställdes vid 1852—53 årens riksdag af de båda bonderepresentanterna Per Sahlström från Stockholms län och Anders Jonsson från Östergötlands län; och deras förslag visade tydligt, att man redan från första början hade alldeles klart för sig, att inspektörsuppdraget borde lemnas endast åt sådana män, hvilka helt egnade sig åt sin uppgift och i pedagogiskt afseende kunde tjena såsom en verklig föresyn för dem de skulle inspektera.

I Sahlströms motion yrkades, att för en tidrymd af 3 år måtte tillsättas 3 eller 4 aflönade inspektörer öfver folkskoleväsendet i riket. Deras åligganden skulle enligt motionen vara af sådan art, att de omöjligen kunde skötas såsom bisysslor vid sidan af annan verksamhet, och i enlighet härmed föreslogs ock en aflöning, som för den tiden kunde anses, visserligen ej öfverflödlig, men dock någorlunda tillräcklig. I öfverensstämmelse härmed fordrade Sahlström af dessa inspektörer, att de skulle ega speciel kännedom samt full insigt och erfarenhet uti folkundervisningens och folkskolans behof. De skulle, för att använda hans eget uttryck, närmast »vara att anse såsom ett slags *riksskolemästare*».

I alldeles samma rigtning gick Anders Jonssons motion. I densamma betonades uttryckligen, att hufvudsaken ingalunda vore att erhalla en hel mängd inspektörer, utan att få sådana, som vore fullt

hemma i sin sak och med odelad kraft egnade sig deråt. I sådant fall skulle man enligt motionärens åsigt kunna nöja sig med 3—4, högst 5—6 inspektörer för hela riket. Bättre vore, yttrade han, att »till en början få ett mindre antal *dugliga* personer än ett helt dussin odugliga, som endast skulle tjena till att sätta hela inrättningen i misskredit».

Ty värr blefvo dessa sunda grundsatser icke tillämpade, då folkskoleinspektionen några år derefter kom till stånd och sattes i verket. Det system, som *i allmänhet* tillämpats, har varit det rakt motsatta: ett mycket stort antal inspektörer, hvilka skött inspektionsuppdraget såsom en biförtjenst och hvilka icke varit fackmän.

Men erfarenheten hade ock tydligt gifvit vid handen, att folkskoleinspektionen, på *detta* sätt ordnad, icke blifvit hvad den bort och kunnat blifva. På ett synnerligen skarpt sätt hade detta blifvit påvisadt af den närmast föregående chefen för ecklesiastikdepartementet, dels genom ett anförande till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891, dels och i synnerhet genom ett yttrande under diskussionen i Andra Kammaren den 23 april samma år. Han framhöll härvid, att inspektörernas antal måste inskränkas och deras verksamhetsområden utvidgas, att de ej borde såsom hittills tagas bland presterskapet eller bland andra i tjänst varande personer samt att de borde vara män med full insigt i den verksamhet de skulle leda och öfvervaka. Såsom det nu vore stäldt, hölle inspektörerna ingalunda målet. I flera fall sköttes inspektionen alldeles planlöst, och mången inspektör hade haft »så litet reda på sig, att han kommit på inspektion, då skolan redan slutat, men reseräkningen — den uteblifver ändock icke». Ett ganska stort antal inspektörer hade funnits, »hvilka icke fullgjort sitt kall med tillräcklig insigt och noggrannhet». Dessa omdömen kunde möjligen synas stränga, men ingen torde kunna neka, att de i ett och allt vore väl grundade.

Då allmänna meningen sålunda blifvit allt mera enig såväl om de väsentligaste *bristerna* i den nuvarande inspektionen som ock angående de väsentligaste *botemedlen* häremot, finner motionären alla skäl tala för att man äfven begagnar sig af dessa botemedel, så att största möjliga valuta måtte kunna vinnas för de ej obetydliga belopp, hvilka för ändamålet årligen beviljas.

*Det nuvarande
inspektions-
systemet.*

Då utskottet nu går att i ett sammanhang yttra sig öfver samtliga de tre föreliggande motionerna, må till en början erinras derom, att folkskoleinspektionen tillkom på grund af en kongl. proposition vid 1859—1860 års riksdag. Kongl. Maj:t hade tänkt sig i allmänhet en folkskoleinspektör för hvarje stift, och skulle de åtnjuta ett arfvode af 1,000 kronor hvardera (inspektörerna i Kalmar och Visby stift dock blott 500 kronor hvardera), alltså sammanlagdt 11,000 kronor. Resekostnaderna beräknades till 6,000 kronor. I enlighet med den kongl. propositionen beviljade Rikets Ständer för det ifrågavarande ändamålet 17,000 kronor.

Det ursprungliga anslaget för folkskoleinspektionen ... 17,000 kr. har sedermera tid efter annan blifvit af Riksdagen höjdt, nemligen:

vid 1862—1863 års riksdag till	30,000 kr.
” 1865—1866 ” ” ”	40,000 ”
” 1872 ” ” ”	52,000 ”
” 1874 ” ” ”	65,000 ”
” 1878 ” ” ”	85,000 ”
” 1884 ” ” ”	95,000 ”

hvilket belopp fortfarande är uppfördt i riksstaten att användas »till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer».

Anslaget har emellertid icke sällan öfverskridits. Så hafva statens utgifter för folkskoleinspektionen under femårsperioden 1888—1892 varit (öretalen oräknade):

År 1888.	105,614 kr.
” 1889.....	102,325 ”
” 1890.....	92,616 ”
” 1891.....	102,982 ”
” 1892.....	85,489 ”

Medelkostnaden under dessa fem år har alltså utgjort 97,805 kronor eller nära 3,000 kronor mera än som anslagits för ändamålet.

Enligt hvad framgår af propositionen till 1859—1860 års Riksdag, tänkte man sig ursprungligen arfvodena såsom den väsentligaste utgiften för folkskoleinspektionen. I verkligheten stälde det sig dock ganska snart så, att resekostnadsersättningarna blefvo hufvudsaken.

Sålunda utgick nedannämnda år (beloppen i vissa fall i afrundade tal):

	Till arfvoden.	Till dagtraktamente och resekostnads- ersättning.	Summa kronor.
År 1870	20,850	30,118	50,968
„ 1876	24,027	46,868	70,895
„ 1884	29,550	66,000	95,550
„ 1891	27,700	75,300	103,000
„ 1893	28,000	60,806	88,806.

Den egentliga orsaken till dessa oproportionerligt höga resekostnader ligger uppenbarligen uti det system, som snart sagdt allt sedan folkskoleinspektionens tillkomst blifvit tillämpadt. De mest kännetecknande grunddragen för detta system äro: ett stort antal inspektörer, i allmänhet skötande sitt uppdrag såsom en bisyssla och saknande föregående utbildning för detsamma.

Utskottet har uppgjort följande tablå, som visar af hvilka kategorier folkskoleinspektionen handhafts allt ifrån inspektionens tillkomst (grupperingen är gjord hufvudsakligen med ledning af de titlar, som användts af Kongl. Maj:t vid förordnandets meddelande och afser hvarje inspektionsperiods början; de smärre ändringar, som egt rum under de olika perioderna, hafva alltså icke här blifvit iakttagna):

	1861— 1863	1864— 1866	1867— 1868	1869— 1871	1872— 1876	1877— 1881	1882— 1886	1887— 1892	1893— 1898
Prestar	8	14	21	24	22	9	18	23	21
Seminarielärare	2	3	4	6	8	14	12	16	14
Läroverkslärare	6	8	11	14	14	10	8	6	6
Konsistorienotarie (eller amanuens)	1	1	1	—	—	—	—	—	1
Folkhögskoleföreståndare	—	—	—	—	1	2	1	3	2
Militär	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Folkskolerektor	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Folkskolelärare	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Öfriga (uteslutande inspektörer)	1	1	1	2	3	5	5	4	5
Summa	20	28	39	47	49	41	44	52	50

Man finner af denna lilla tabell, att förutom under perioden 1877—81 mera än tredjedelen af inspektörernas antal alltid utgjorts af prester. Under vissa perioder har inspektionen handhafs till hälften eller mera än hälften af prester. För närvarande utgör dessa inspektörers antal öfver 40 procent af det hela.

Antalet seminarielärare, som användts för folkskoleinspektionen, var till en början mycket obetydligt, men har sedan 1877 stigit till 12 å 16. Hela antalet manliga ordinarie lärare vid folkskolelärareseminarierna utgör 55, hvadan alltså ända sedan 1877 ungefär hvar fjerde ordinarie seminarielärare dragits från sin viktiga syssla för att delvis egna sig åt annat uppdrag.

Antalet läroverkslärare, som förordnats till inspektörer, har vexlat mellan 6 och 14.

Det är väsentligast från dessa tre kategorier, som folkskoleinspektionen rekryterats.

Anmärkningsvärdt är, att af den stora folkskolelärarescorpsern (som för närvarande består af öfver 4,500 lärare och 1,800 lärarinnor) så få ansetts böra ifrågakomma vid tillsättande af dessa tjänster.

Antalet inspektörer, som icke innehafva annat uppdrag, har allt sedan 1877 i allmänhet varit 5, d. v. s. blott hvar nionde eller tionde inspektör har i verklig mening haft uppdraget såsom sitt lefnadskall och helt kunnat egna sig åt detsamma.

De prester samt seminarie- och läroverkslärare, som tillika äro inspektörer, sköta i regeln inspektionsuppdraget såsom en bisyssla. För närvarande äro, enligt hvad utskottet inhemtat, endast 4 inspektörer, tillhörande dessa kategorier, tjänstlediga från sina ordinarie befattningar. Detsamma är fallet med den folkskolelärare, hvilken förordnats till inspektör.

Inalles finnas sålunda för närvarande 5 personer, som uteslutande äro inspektörer, och 5 andra, som på grund af att de åtnjuta tjänstledighet från sina ordinarie befattningar kunna helt egna sig åt inspektionen; alltså summa 10 verkliga inspektörer. De öfriga 39 (sedan inspektionsperiodens början har nemligen en inspektör afgått genom döden och hans distrikt hopslagits med ett annat) måste i främsta rummet sköta sina ordinarie befattningar; inspektionen är för dem en biförtjenst.

Att ett inspektionssystem sådant som det, hvilket tillämpas vid våra folkskolor, icke kunnat röna odeladt gillande inom riksförsamlingen, faller af sig sjelft. Bristerna i den nuvarande folkskoleinspektionen hafva ock gång efter annan blifvit framhållna inom Riksdagen, och förslag framlagda till desammas afhjelpande.

Bristerna i systemet förut framhållna inom Riksdagen. Reformförslag under åren 1862—91.

Redan året efter det folkskoleinspektionen trädte i verksamhet väckte herr Carl Ekman inom borgareståndet en motion om inspektörer, som uteslutande egnade sig åt tillsyn af folkskolan.

Vid 1874 års riksdag upptogs frågan af förre statsrådet F. F. Carlson. På hans förslag höjdes anslaget till folkskoleinspektionen från 52,000 till 65,000 kronor, »på det att» — såsom det heter i Riksdagens skrifvelse — »då tillfälle dertill funnes, *inspektörer måtte kunna tillsättas, som odeladt egnade sig åt detta magtpåliggande kall.*»

Denna Riksdagens skrifvelse hade till följd, att vid nästa inspektionsperiods början (1877), då motionären var chef för ecklesiastikdepartementet, antalet presterliga inspektörer minskades från 22 till 9 och antalet inspektörer, som icke innehade annan befattning, ökades till 5. Men redan vid derpå följande inspektionsperiods början, då F. F. Carlson icke längre var skolväsendets högste chef, återgick man till det gamla systemet: de presterliga inspektörernas antal fördubblades, och antalet inspektörer, som icke innehade annan befattning, fick blifva vid talet 5, som sedermera aldrig öfverskridits.

Sedan under de följande åren folkskoleinspektionen åtskilliga gånger varit på tal inom Riksdagen på grund af statsrevisorernas anmärkningar, väckte herr G. F. Östberg vid 1886 års riksdag en motion, i hvilken bland annat framhölls, att om inspektionen skulle kunna göra full nytta, så vore det nödvändigt, att inspektörerna försattes i den ställning, att de kunde egna hela sin verksamhet åt inspektionen.

Motionen föranledde ej till någon Riksdagens åtgärd, hufvudsakligen af det skäl, att motionären velat hafva inspektörsbefattningarna förvandlade till ordinarie tjenster, hvilket ur flera synpunkter ansågs olämpligt.

Vid 1888 års riksdag förelågo å nyo anmärkningar från statsrevisorernas sida beträffande folkskoleinspektionen. Revisorerna hade vid granskningen af inspektörernas reseräkningar funnit, »att besöken i skolorna i många fall verkstälts på sådant sätt, att ett allt för ringa antal skolor under hvarje resa besökts, och resornas antal följaktligen blifvit större än som synes hafva varit förenligt med nöjaktig sparsamhet». Af de afgifna förklaringarna framgår med full tydlighet, att

det anmärkta förhållandet vore beroende på det nuvarande inspektions-systemet.

Så förklarar Upsala domkapitel, att, enär inspektörerna på samma gång skola sköta sina ordinarie lärarebefattningar, detta »naturligtvis måste föranleda dertill, att inspektionsresor under läseterminerna afpassas efter de tillfällen, som kunna mellan undervisningsdagarne erbjuda sig till företagande af kortare resor till närmast belägna stationer».

Och en inspektör i Vermland förklarar, att då han enligt det fastställda läseschemat »endast egde en söckendag i veckan ledig från lektioner å seminariet», vore han »efter hvarje inspektionsdag nödsakad att återvända till Karlstad».

Vid 1890 års riksdag väckte herr A. Kihlberg en motion, i hvilken bland annat föreslogs aflåtande af en skrivelse »med anhållan, att Kongl. Maj:t ville förordna det folkskoleinspektör samtidigt med detta uppdrag icke må sköta annan embetsbefattning.»

Med anledning af motionen hemställde statsutskottet (skrifvelse-förslaget hade nemligen sammanbundits med en anslagsfråga, hvadan motionen behandlades af statsutskottet), »att Riksdagen må i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder böra vidtagas för åstadkommande af en mera verksam och tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen.»

Denna hemställan föranledde längre diskussioner i kamrarne. Dervid framhöllos af olika talare:

att den nuvarande inspektionen skedde för ytligt;

att den ofta berörde blott den yttre organisationen; föreskriften om »råd och anvisningar» åt lärarepersonalen stode som en död bokstaf;

att besöken voro för korta ($\frac{1}{2}$ à 1 timme vid hvarje skola) och för sällsynta (det fans skoldistrikt, som ej på fem år haft besök af någon inspektör) samt skedde ej sällan under folkskolans ferier;

att inspektörerna reste för mycket, men gjorde för korta uppehåll på hvarje ställe, hvilket hade till följd stora utgifter utan vidare resultat;

att läraren behöfde hjälp, stöd och uppmuntran i det enformiga arbetet samt svar på de många frågor, som hopade sig på honom;

att äfven skolrådet behöfde hjälp och ledning;

att härför vore af nöden att hafva inspektörer med verkliga fackinsigter, men att sådana saknades, hvilket framginge deraf, att inspektörerna mångenstädes blifvit efter, så att initiativet till reformer på undervisningens område öfvergått från de styrande till de styrda;

att för den nuvarande kostnaden borde något bättre kunna åstadkommas än den nuvarande inspektionen.

Resultatet blef emellertid det, att utskottets hemställan afslogs i Första Kammaran med 67 röster mot 35 och i Andra med den knappa majoriteten af 89 röster mot 84, hvilken utgång väsentligen torde hafva berott derpå, att det föreslagna yrkandet var för obestämdt, och att tankarne då ännu icke voro fullt eniga om sjelfva grundorsaken till inspektionens brister samt om hufvudmedlet för dessa bristers afhjelpande.

I ett betänkande vid följande års riksdag förklarar ock statsutskottet sjelft anledningen till att förslaget föll icke hafva varit, att inom Riksdagen den åsigten var förhärskande, att den nuvarande folkskoleinspektionen vore fullt tillfredsställande, utan torde snarare kunna sökas deri, att meningarna voro delade angående lämpligaste sättet för det åsyftade målets vinnande».

År 1891 hade frågan fortskridit så långt, att regeringen ansåg sig böra framlägga förslag till reformer i folkskoleinspektionen.

Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll i sitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 12 januari 1891 den nuvarande folkskoleinspektionens brister. Att till inspektörer utsågos personer, som uteslutande egnade sina krafter åt detta kall, och i följd häraf inspektörernas antal inskränktes, vore det mål, mot hvilket man måste sträfva. Intill dess reformen mera allmänt kunde genomföras, måste man i alla händelser fordra, »att de personer, som förena inspektionsuppdraget med annan tjänstebefattning, förpligtas att utsträcka sin inspektionsverksamhet till vissa längre sammanhängande perioder af året och, der så pröfvas nödvändigt, hålla vikarie för den ordinarie tjänstens bestridande.»

Den nuvarande inspektionens brister framhållna af chefen för ecklesiastikdepartementet.

«Jemväl i andra hänseenden än det nu angifna — fortsätter statsrådet — lemnar inspektionen rum för anmärkningar, för hvilkas undanrödjande åtgärder böra ju förr desto hellre vidtagas. De ekonomiska och yttre organisatoriska förhållandena, som förr och med rätta togo uppmärksamheten i synnerligen stort anspråk, hafva med folkskolans kraftiga utveckling under de senaste årtiondena trädt mera i bakgrunden och lemnat rum för ett högre och väsentligare intresse. Behof af lokaler och materiel äro nu, åtminstone i allmänhet, på ett ganska tillfredsställande sätt efter vårt lands tillgångar tillgodosedda, och därför gäller det numera för inspektionen att mera rigta sig åt skolans inre förhållanden och att, för att utveckla och förbättra dessa, söka med noggrann kännedom om de grundsatser, som dervid böra följas, arbeta på väckandet af såväl lärarnes som skolrådets och skolrådsordförandenas intresse för dessa grundsatsers tillämpning, hvarvid skolråden och deras ordförande vida mera än hittills böra verka såsom förmedlingslänkar mellan inspektionen och

skolan. Att den nuvarande inspektionen i afseende å utförandet af dessa uppgifter lemnar åtskilligt öfrigt att önska, kan ej bestridas.

I ett särskildt hänseende gör sig bristen på nödig kontroll på ett påfallande sätt märkbar, nemligen i fråga om folkskoleinspektörernas resor, hvilka ej sällan företagas planlöst och derigenom medföra mindre gagn, men större kostnad, än som vederbör.“

Än skarpare bröt chefen för ecklesiastikdepartementet stafven öfver det nuvarande inspektionssystemet under debatten i Andra Kammaren den 23 april 1891. Han yttrade då bland annat följande, som vid en utredning af de föreliggande motionerna förtjenar beaktas:

“Det har länge försports missnöje med den nuvarande inspektionen, och år efter år hafva statsrevisorerna gjort anmärkningar mot densamma i afseende på rese-räkningarna. Men under tiden har det ingalunda varit för mig obekant, dock, jag beklagar det, mest genom korrespondens, att inspektörer funnits, hvilka icke fullgjort sitt kall med tillräcklig insigt och noggrannhet. Att så varit förhållandet på många ställen, har jag äfven hört af flera enskilda personer i denna kammare, och offentligen har detta nämnts i dag.

Det säger sig sjelft, att med en sådan corps af folkskoleinspektörer, som nu finnes, kan man icke begära utaf alla dessa, som hafva åligganden af större vikt att fullgöra, att de skulle besitta hela den pedagogiska insigt, som är erforderlig för att öfvervaka och rätta en folkskolelärare, som gjorde misstag. Sådana fall hafva också inträffat, då en inspektör har rättat en folkskolelärare, just der denne handlat fullt rätt. En annan tid har derefter kommit en annan inspektör, som i ett liknande fall sagt alldes motsatsen mot sin företrädare och gifvit läraren rätt. Huru skall man kunna vänta, att med den utveckling i pedagogiskt afseende, som tillkommit folkskolelärarne vid seminarierna, inspektörer, tagna dels bland presterskapet och dels bland andra med tienst försedda personer, skola hafva full och noggrann kännedom om just de regler och det pedagogiska tariff, som måste enligt seminariernas undervisning hafva inhemtats för att på ett rätt sätt kunna fungera som folkskolelärare?

Ju mer inspektörernas antal ökas, desto mindre säkerhet måtte det väl också finnas för att hvar och en af dem skall vara vuxen sitt kall. Skola dessa fortfarande tagas hvarifrån man bäst kan, dels från presterskapet, som blott kan egna en ringa tid åt förrättandet af inspektionerna, och dels från seminarierna och skolorna, af personer, som förr eller senare måste gå tillbaka till sina kall, så har man allt skäl att frukta, att inspektionen, som till en början fullgjorde sitt åliggande förträffligt, så länge det egentligen var fråga om att tillse, det alla yttre behof för folkskolan blefvo tillgodosedda, nu icke skulle kunna åstadkomma det väsentligaste, hvilket är att tillse, det folkskolans barn verkligen på bästa sätt blifva undervisade — och detta måtte väl vara det högsta målet.

Man har sagt, att detta skulle åstadkomma större kostnader, och man har gjort upp kalkyler för att bevisa detta. Jag kan icke förstå detta, ty få vi personer, som helt och hållet egna sig åt denna befattning, så är det gifvet, att deras distrikt måste blifva större. Vi hafva redan två personer, som hafva så stora distrikt, att hvardera

nästan omfattar ett län. Vi hafva ett sådant i Skara och ett i Göteborgs stift. Dessa personer hinna med sina göromål på den grund, att de fått tjenstledighet och därför helt och hållet kunna egna sig åt inspektionerna. Om nu flera mindre distrikt sammansloges, är anledning att antaga, det vi skulle kunna nedsätta de nuvarande inspektörernas antal till hälften; och i så fall borde också reseräkningarna ställa sig derefter och likaså dagtraktamentena. Utgifterna måste på detta vis sjunka, och jag trodde icke, att Riksdagen kunde hafva något särskildt deremot.

Man har sagt, att de stora reseräkningarna skulle bero på att de nuvarande inspektörerna hafva så mycket att göra med andra tjensteåligganden, att de behöfva resa fram och tillbaka planlöst. Detta är sant; men *det* är icke fulla sanningen. Den måste sökas i denna idkeliga och oförståndiga inspektion, som mångenstädes skett, då inspektören reser utan egentligt ärende, då han till och med har så litet reda på sig, att han kommit på inspektion, då skolan redan slutat, men reseräkningen — den uteblifver ändock icke. Det är helt visst detta oförståndiga och idkeliga inspekterande, som framför allt vållat större delen af den höga siffran, till hvilken reseräkningarna gått. Det är härpå man bör fästa uppmärksamhet.“

En genomgripande omdaning af det hittills följda inspektions-systemet vore alltså nödvändig. En dylik omdaning ansågs emellertid lämpligast kunna ske genom tillsättandet af en ny tjensteman, en s. k. »öfverinspektör», åt hvilken utarbetandet af planen för omorganisationen samt genomförandet deraf kunde uppdragas.

Förslaget om en sådan »öfverinspektör» godkändes af Första Kammaren, men förkastades af den Andra. Anledningen till afslaget var hufvudsakligen den, att man ansåg inrättandet af en dylik befattning snarare vara egadt att fastlåsa det nuvarande, från alla håll utdömda inspektionssystemet än att lemna vägen öppen för en verklig reform, en reform sådan som chefen för ecklesiastikdepartementet sjelf ansett vara önskelig, nemligen inspektionens öfverlåtande åt ett mindre antal fackmän, som uteslutande egna sig åt sitt kall. Efter genomförandet af en dylik reform blefve, menade man, en »öfverinspektör» antagligen öfverflödig.

De åsikter rörande folkskoleinspektionens reform, som 1891 med sådan klarhet och skärpa förfäktades af chefen för ecklesiastikdepartementet, öfverensstämma fullständigt med dem, som många gånger blifvit framställda af folkskolans egna män, då detta ämne bland dem varit under diskussion. Senast gjordes af det elfte allmänna svenska

*Lärarecorp-
sens ställning
till frågan.*

folkskoleläraremötet i Göteborg 1893 med stor enstämmighet ett uttalande i samma riktning, hvori yrkades:

att inspektionen icke, såsom nu i allmänhet är förhållandet, bör handhafvas som en bisyssla vid sidan om mera krävande, utan af personer, som göra den till sin liffsuppgift och hvilka för detta ändamål erhålla en tillräcklig lön; samt

att till inspektörer böra utses personer med erfarenhet, förvärfvad genom praktisk verksamhet på folkskolans fält.

*Granskning
af motionärernas
yrkanden.*

Inom Riksdagen har sedan 1891 frågan om reformer i folkskoleinspektionen fått hvila till innevarande år, då den upptagits af icke mindre än tre motionärer.

Vid en granskning af de tre föreliggande motionerna finner man genast, att de gå väsentligen i en och samma riktning. Alla framhålla de såsom det rådande systemets hufvudlyten inspektionens karakter af bisyssla samt de flesta inspektörernas brist på pedagogisk kompetens såväl i teoretiskt som i praktiskt afseende. I öfverensstämmelse härmed gifva de ock alla anvisning på ett och samma *botemedel*: inspektionens förvandling till ett uppdrag, som kräver sin man för sig och som fordrar full kompetens af de personer, åt hvilka det anförtros.

Väsentligaste skiljaktigheten hos de tre motionerna ligger egentligen endast i sjelfva formuleringen af de *yrkanden*, i hvilka de utmynna.

Herr *Nils Nilsson* yrkar, att »till folkskoleinspektörer icke må utses personer, som innehafva presterliga befattningar». Något skäl för att utesluta en viss kategori från inspektionsuppdrag kan emellertid utskottet ej finna, hvadan utskottet anser sig böra afstyrka motionen i denna del.

Samme motionärs yrkande, att till folkskoleinspektörer må utnämnas män, »som innehafva sådana pedagogiska insigter och äro med folkskolan så väl förtrogna, att en verksam inspektion genom dem må kunna utöfvas», anser utskottet deremot i allo berättigadt. Om så kvalificerade personer utses och de i öfrigt under den tid de utöfva inspektionsuppdraget uteslutande egna sig häråt, torde de väsentligaste bristerna i folkskoleinspektionen varda undanröjda.

Herr *Kihlberg* åter föreslår en i temligen allmänna ordalag affattad skrifvelse till Kongl. Maj:t. Ett liknande skrifvelseförslag föll, såsom

här ofvan meddelats, 1890 just därför att det var så obestämdt. Utskottet anser sig därför ej nu böra förorda detsamma. Det finner så mycket mindre skäl härför, som efter 1891 allmänna meningen allt mera stadgats rörande den rigtning, i hvilken en reform af folkskoleinspektionen bör gå, detta icke minst genom de uttalanden, som nämnda år framkommo från dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet och hvilkas fulla giltighet näppeligen torde kunna bestridas.

Nämnda rigtning har ganska tydligt angifvits i motiveringen till herr Kihlbergs motion, och utskottet finner det riktigast, att Riksdagen i enlighet med nämnda motivering uttalar sig för önskvärdheten af att till folkskoleinspektörer förordnas personer, »som visat sig innehafva pedagogiska insigter och på personlig erfarenhet grundad kännedom om folkundervisningen, äfvensom att dessa få uteslutande egna sig åt sitt viktiga uppdrag».

Herr *Svensson* slutligen anknyter sitt yrkande ganska nära till de reformsträfvanden, som under senare åren allt tydligare och bestämdare låtit sig förnimmas. I öfverensstämmelse med de uttalanden, som framkommo 1891 från såväl regeringsbanken som från andra håll inom Riksdagen och i öfverensstämmelse med hvad man tänkte sig, då folkskoleinspektionen först föreslogs till införande i vårt land, hemställer han, att folkskoleinspektionen öfverlemnas åt fackmän, som uteslutande egna sig åt uppdraget.

Lika med motionärerna är utskottet öfvertygadt om behöfligheten af en reform i folkskoleinspektionen. Den »röda tråd», som genomgår motionerna, är denna: folkskoleinspektionen bör så småningom öfverlemnas åt fackmän, hvilka under den tid de innehafva uppdraget uteslutande egna sig häråt. En reform i denna rigtning är ock, enligt utskottets mening, både nödig och nyttig.

Olägenheterna af att icke mindre än fyra femtedelar af samtliga folkskoleinspektörerna sköta inspektionen som en bisyssla ligga i öppen dag.

För *staten* medför denna anordning högre utgifter, specielt högre resekostnader, än som eljest behöft ifrågakomma. Då inspektören ej är i tillfälle att inspektera ett större antal skolor i en sammanhängande följd, utan efter ett par dagars förrättning, stundom blott *en* dags, måste resa hem för att sköta sin ordinarie tjänst, blifva gifvetvis resekost-

De väsentligaste olägenheterna af det nuvarande systemet.

naderna högre än eljest. Detta har erkänts af såväl domkapitlen som folkskoleinspektörerna sjelfva, då statsrevisorerna gjort anmärkning mot de höga resekostnaderna.

Att *de ordinarie tjänsterna* i regeln varda lidande på att deras innehafvare äro vissa dagar upptagna af inspektionsgöromål, är påtagligt. Särskildt torde det vara tydligt, att detta måste vara fallet med de mycket viktiga seminarieläraretjänsterna, helst då man tager i betraktande, att icke mindre än hvar fjerde af de ordinarie manliga lärarne vid seminarierna är upptagen af inspektionsuppdrag.

I och för sig kan det visserligen icke anses olämpligt, att en seminarielärare tjänstgör såsom inspektör. Han uppfordras derigenom att personligen sätta sig in i folkskolearbetet, för hvilket han eljest, till stor skada för sin uppgift såsom lärare för folkskolans vardande lärare, måste komma att blifva ganska främmande. Men skall detta mål ernås, så få båda befattningarna tydligen icke skötas samtidigt. En verklig förtrogenhet med folkskolans inre lif och en verklig inblick i de förhållanden, under hvilka folkskoleläraren har att verka, kan ingalunda förvärfvas genom de brådskande och flygtiga inspektionsresor, som i tjänst varande seminarielärare äro i tillfälle att företaga. För vinnande af en dylik förtrogenhet fordras gifvetvis vida grundligare och mera sammanhängande studier än som kunna ifrågakomma, så länge inspektionen skall skötas såsom en bisysselsättning under en eller annan ledig dag. För seminariundervisningen medför sålunda det hittills rådande inspektionssystemet endast en förlust, hvilken i allmänhet icke uppväges af någon motsvarande vinst.

Slutligen måste *folkskolan* sjelf äfven blifva lidande derpå, att hon icke kommer i åtnjutande af en fullt grundlig och sakkunnig inspektion. Gifvet är, att hennes utveckling svårligen kan i någon väsentlig mån främjas af personer, hvilka på grund af andra sysselsättningar, som för dem utgöra hufvudsaken, hindras att egna nog tid och intresse åt sin uppgift som inspektörer, hvaraf följden måste blifva, att de omöjligen kunna förskaffa sig en noggrann kännedom om folkskolans tillstånd och till följd häraf ej heller kunna vara i tillfälle att lemna fruktbarande råd och anvisningar åt hennes lärare och lärarinnor.

Äfven inspektörerna sjelfva erkänna, att under nuvarande förhållanden tiden ej räcker till för dem. Sålunda klagar i de näst senaste inspektionsberättelserna en kyrkoherde deröfver, att det varit honom omöjligt att vinna så mycken tid ifrån sina egentliga tjänsteåligganden, att han kunnat besöka en del skolor mer än *en* gång under

de fem åren. Tiden har icke heller medgifvit honom ordna möten med lärarepersonalen »till det omfång och så ofta, som vederbort».

Enligt det nu gängse inspektionssystemet har det ju till och med händt, att inspektionsförrättningar blifvit arrangerade midt under ferierna, detta af den anledning, att inspektören endast under denna tid kunnat göra sig tillräckligt fri från sin ordinarie befattning. På så sätt anordnade förvandlas inspektionsbesöken till paraduppvisningar, hvilka, långt ifrån att lända folkskolearbetet till gagn, snarare bidraga att leda det in på betänkliga afvägar. Liknande följder måste äfven inträda i de fall, der inspektionsbesöken visserligen göras under terminerna, men endast på en viss, på förhand bestämd dag i veckan.

I närmaste sammanhang härmed står det missförhållandet, att inspektionen, sådan den hittills varit ordnad, endast i undantagsfall kunnat anses såsom en verklig fackinspektion. Så länge inspektörerna samtidigt sköta andra befattningar, hvarpå de hufvudsakligen existera och hvaråt de egna brorslotten af sin tid och sina krafter, måste de äfven helt naturligt komma att betrakta sig såsom i främsta rummet prester, seminarielärare och läroverkslärare m. m. samt först i andra rummet såsom folkskolemän. De kunna under sådana förhållanden hvarken vara eller i allmänhet ens komma att utveckla sig till att blifva verkliga fackmän på folkskolans område. På detta fält liksom på de flesta andra gör sig nemligen ett oafåtligt framåtskridande gällande. Att här hålla sig i nivå med den fortgående utvecklingen är ingalunda någon småsak; det är en uppgift, som kräfver sin man helt.

Hvar och en, som af andra magtpåliggande sysselsättningar hindras härifrån, han blir mycket snart efter sin tid och dermed ur stånd att intaga någon ledande ställning inom folkskoleväsendet. Om en sådan ledande ställning det oaktadt anförtros honom, så kan han visserligen i yttre måtto fylla sin plats och upprätthålla sin dermed förbundna auktoritet, men i det väsentliga måste han inom kort komma att känna sig öfverflyglad af dem, hvilkas föresyn och ledare han egentligen borde varit.

Denna konsekvens af det hittills följda systemet har icke undgått att tilldraga sig uppmärksamheten äfven inom Riksdagen. Då frågan år 1890 var föremål för Riksdagens behandling yttrade en talare i Andra Kammaren härom: »Inspektionen har icke mägtat att följa med sin tid. Ledningen har, särskildt då det gällt initiativet till reformer på undervisningens område, öfvergått från de styrande till de styrda.»

Kostnadsfrågan.

Mot antagandet af ett sådant inspektionssystem, att inspektörerna under den tid de innehafva sitt uppdrag odeladt egna sig åt detsamma, har understundom den invändningen blifvit framkastad, att kostnaderna för inspektionen härigenom skulle komma att stiga.

Denna invändning synes emellertid utskottet vara alldeles ohållbar. Det är ingalunda af brist på medel, som den nuvarande inspektionen blifvit så litet tillfredsställande. De anslag, som för närvarande äro för ändamålet beviljade, synas tvärtom vara tillräckliga. Felet är fastmer att söka i den olämpliga *fördelningen* af nu tillgängliga medel. Genom det oändamålsenliga sätt, hvarpå resorna nu måste anordnas, komma resekostnaderna att utgöra en oproportionerligt stor del af kostnaderna i det hela, och det som återstår för sjelfva arfvodena blir på grund häraf vida mindre än eljest skulle blifva fallet.

Härtill kommer dessutom, att enligt nu gängse system dessa arfvoden måste så att säga bortplottras i en mängd småposter. Sålunda fördelades vid innevarande inspektionsperiods början arfvodena på följande sätt, för år räknadt:

1 inspektör	1,800 kronor	=	1,800 kronor
1 " 	1,500 "	=	1,500 "
1 " 	1,300 "	=	1,300 "
2 " hvardera	1,250 "	=	2,500 "
1 " 	1,200 "	=	1,200 "
2 " hvardera	1,000 "	=	2,000 "
1 " 	800 "	=	800 "
4 " hvardera	700 "	=	2,800 "
2 " " 	650 "	=	1,300 "
4 " " 	600 "	=	2,400 "
6 " " 	500 "	=	3,000 "
4 " " 	450 "	=	1,800 "
2 " " 	400 "	=	800 "
10 " " 	300 "	=	3,000 "
9 " " 	200 "	=	1,800 "
S:a 50			28,000 kronor.

Tydligt är, att om sakerna så ordnades, att inspektörerna finge åt sitt uppdrag egna hela sin tid, icke blott en obetydlig bråkdel af densamma, så skulle inspektionen på ett långt omsorgsfullare sätt än nu kunna skötas af ett vida mindre antal personer, och dessa skulle kunna verkställa de nödiga resorna för en sammanlagdt mindre summa. Till följd häraf kunde arfvodena blifva så pass stora, att man

ingalunda behöfde befara, att ej ett tillräckligt antal dugliga inspektörer skulle kunna erhållas, utan att därför en ny klass af ordinarie tjänstemän vore af nöden.

Genom en reform sådan som utskottet här förordat skulle folkskoleinspektionen blifva likställd med den inspektion, som utöfvas på andra områden. Man skulle vidare kunna erhålla temligen bestämda inspektionsdistrikt i stället för att — såsom nu är förhållandet, då distrikten måste göras beroende af de särskilda inspektörernas bekvämlighet — områdenas omfång vexlar nästan för hvarje period. Och genom att minska inspektörernas antal skulle samarbete dem emellan lättare kunna åstadkommas, hvarigenom den på åtskilliga håll så lifligt förordade »enheten» skulle vinnas. Slutligen skulle, såsom ofvan framhållits, icke oväsentliga besparingar uppstå beträffande resekostnadsersättningarna, på samma gång inspektionen blefve i alla hänseenden mera verksam och tillfredsställande.

Utskottet förbiser icke, att till en början åtskilliga svårigheter skola uppresas sig mot en konsekvent tillämpning af den utaf motionärerna och utskottet förordade principen, men dessa svårigheter torde ej vara större, än att de med god vilja kunna öfvervinnas.

I öfverensstämmelse med de åsigter, utskottet sålunda uttalat, får utskottet hemställa, att herrar Nilssons, Kihlbergs och Svenssons motioner på det sätt bifallas,

att Andra Kammarerna för sin del måtte besluta, att Riksdagen i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes vidtagna sådana åtgärder, att folkskoleinspektörsuppdraget icke göres till en bisyssla vid sidan om annan tjänstebefattning, utan i allmänhet anförtros åt personer, som under den tid de innehafva detta kall odeladt egna sig åt detsamma; samt att i samband härmed till folkskoleinspektörer förordnas personer, som visat sig innehafva den pedagogiska insigt och den på personlig erfarenhet hvilande kännedom om folkskoleundervisningen, att en verksam och tillfredsställande inspektion genom dem må kunna utöfvas.

Stockholm den 6 april 1894.

På utskottets vägnar:

G. F. ÖSTBERG.